

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. *LB*Fylke: *Troms*

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: *Norsreisa*Emne: *Bordstille til hverdags*

Bygdelag:

Oppskr. av: *Gugvæn Ulljelund*

Gard:

(adresse): *Tenassvæn 4 Bruen*

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. *Ja*

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Man satt ved bordet, langbordet på beken, krakker eller stoler. Det var vanlig i eldre tid at barn måtte stå til bord. Man spiste enten i kjøkknet eller skua, eller begge steder.
2. Det var vanlig at alle satt ved samme bord. Hvor der var mange personer i husholdningen måtte man sitte ved to bord. Ofte satt kjemlejuvter eller fattige ved ovnen med tallerkener i fangst, eller noe andet de lå vatten på. I gammel tid kunde man også sitte ved grua og spise. På noen få gårder spiste husbondet folk for sig selv i skua.
3. På enkelte steder spiser husbondet folk først. (hos de bedre?)
4. Vanlig spiser alle samme mat, men der er gårder hvor husbondet folk har bedre mat enn tjenerne, hos bondene og leilingsmennene var det vanlig at man hadde både mat og tjenerne fikk.
5. Har man skua og kjøkknet er det stor forskjell på de forskjellige gårder. På noen spiser man alltid i kjøkknet, hos andre alltid i skua, hos attet andre av og til i kjøkknet og av og til i skua.
6. På de gårder hvor man spiser i kjøkknet er det vanlig at tjenerne spiser i skua. Tjenerne spiser man i skua en sjelden gang ved spesielle anledninger - fødselsdager, som "man kofte dem", "barsell" og festlige anledninger eller

7. Det var vanlig at i lunt fæd husefæmme hadde ein faste plass ved bordet, ofte gaa i husvæsen. I mange stader hadde ogsaa eldre kvinner sine faste plasser ved bordet. Stuebordene sat vanligvis ved vindens ende øverst, eller ved klaffebord, nemmest av og paa en av siderne ved bordet.

8. Enn i mine guttedager var det vanlig at barna maatte stå ved bordet. De skulde gjore det av ærbødighet overfor maten (Guds gave). Thibbehan har sagt sig efterkommit så efter 1920 er der vel ikke mange steder der har vært praktisert, og da helst fordi man har manglet nok å sette på. - Det var et uttrykk at de voksne ville sitte ved bordet under måltidene.

9. "Kjøsete" har jeg aldri hørt nevne. Men man sa, om en at han satt øverst med ~~høye~~

10. I ny tid er der ikke noen egentlig hederplass i en stue. Den eneste måte som kunde betyde en markering av hederplass var at fremmede ble bitt om å sette sig i de bedste stoler.

11. Allerede i forrige århundrede brukte man å vaske hendene når man satte sig til bord på de bedre gårder. Om Olavs blåusseren fortelles det at han var ungmann aldri ut med me for han hadde vasket sig. Det samme gjaldt mange andre. - Min onkel Nils Olsen (Hæsting i Thjerring) var meget vige på det. - På ha bura på når man spiste var ikke folkeskikk. Folk som gjyfted ble høflig urbalt. - Jeg husker gamle kvinner som ikke spiste uten bordskål på. Hvermanns hode skulde ikke være utskilt når man spiste, efter hva jeg hørt sagt av gamle folk. det referer sig til Panties.

Skad håndvasken angår var det mange, særlig at de dårligst stilledt som ikke vasket sig. Men det ble høflig urbalt som sinnevi, da var "nevösen"

12. Hos fattige har man blitt opp i ny tid spist av et stort fat det gjaldt særlig fisk. - Man la ofte på poteter og fisk sammen - potetene underst, "blotte"

ble lagt på bordet & man spiste med fingrene eller kunde bruke knivene til hjelp. Tilsvaret prøvte man å forstå slik så langt råd var. - eller ingen holdt det for god skikk selv i fornige år. Det var nok som vanlig dem. På de beste gårdar har man hatt tallerkener så langt man minnes.

De grøtgrøtta spiste man feller, men det var heller ikke regnet som god skikk. - Itrale sinne prøvte man å skaffe sig tallerkener og spisereidshaper.

Tidlig har man gått over til å ha hver sin kopp til melken. Jeg kunne huske svært fra en gammel gård at man her drakk alle av samme kar, men det ble svært som et særegent.

I Nordreisa var der virkelig adgang til kornmaterialer, så man grov tidlig ut kakkopper - både små og store.

Man stekte grøtstjemen opp i melkekopper, smakte spiste grøten og drakk melken til, eller andre tok sig en skje grøt og en skje melk velsett vis.

Man dricker melken til grøten, det er det vanlig, men der er den som står melken på grøten.

Kallgrøten spiser man vanlig med varm melk holdt over, og kald grøt som man har stekt i pander, er det vanlig å holde kald melk over.

Man har hatt i hvert fall kakkopper for man begynte å drikke kaffe. - Jeg kan minne at ca 1855 fant jeg under pløying i en gammel skuffe på derbuket. (husene reist for 1870)

brod (ordet er både ertall og flertall, men man sier best ^{størst} brodda) efter både kopper og tallerkener som var blauske eller rømmalte.

(Koppbrodda)

13. Satte man grøtta på bordet var det vanlig å

038

- her er skiferbelte under, blusa under stek =
pannen. Man kunde ogsaa bruke en fjol eller nover.
Til fremmede prøvet man selv hos de fattigste
å stille bordet noverende, til man de skulde spise.
14. Det var vanlig å legge fiokelverum mellom
plattbrødet når man spiste. Noen la ogsaa fiok
og poteter mellom plattbrødet. Både fioken og potetene
ble knust for ikke å gå for tykt lag. Sål kunde
man ogsaa legge mellom plattbrødet (både kakt og
stekt) men det var ikke vanlig. - Eksempelvis nam.
Det kan være at det var vanlig å "døppe" potetene
enten med fingrene eller med en gaffel opp
i leverfettet eller midet sovel. Det var dog ikke
regnet for god skikk å bruke fingrene. Om man
ikke hadde andet brukte man tollekniven.
15. Det er god bordskikk å ha sukkerbiten i minnen
når man drikker kaffe. Å ha sukker i kaffen regnes
som søl.
16. Man begynder man å koseme bort fra å drikke
kaffe av "befatet". Men som en der dette felt
som ser efter at dette er dypt og ikke flatt, for å
kunne holde beffem i det
17. Kaffet har vært i bruk fra smitten av forrige
sirkulærede. (Hos P. B. Sæviid finnes en del for den tid)
Men helt til den næste tid er den mange som
bare har hatt et par gaffer i en stund huskelsen
(hos de dærligst stillde).
18. Felta tid brukte alle tollekniv. Bordkniven
kom i bruk samtidig med gaffelen.
19. Det var vanlig at man hadde sin egen skje, enten
av tra eller ben, med eller uten navn eller
forbudsstempel i navnet. Men hos mange brukte
man ogsaa en skje i fellesskap av flere. Eksempel
ca 1830 var det noen som hadde en eller flere
sølvskeer. - Vask av skjeer er sammensynligvis

kommet samtidig med bruch av tallerkener.
 Jeg vet fra min barndom om folk (nåm på) som
 slittet av skjær og stakk den, en spirell i veggen,
 men det bli svært som dårlig slitt, det var
 hos folk som ellers hadde ord på sig for å ha dårlig
 folkeskikk og ikke kunne for sig høvisk.

20. Hos P. B. Lund har man brukt skerting fra først
 forrige århundrede de familier kom til bygden.
 Fra ca. 1850 må man regne med at skerting har vært
 i bruch hos de mere velsette. Jeg husker at det
 mest stod på stas i rekke (Kjøkkensvækkar)
 hos mange gamle. De brukte vanligvis traker
 til maten, men til fremmede brukte man skerting.
 Etterhvert gikk man over fra fallespat eller falles-
 gyste til bruch av tallerkener, til suppen og øst.

21. På de bedre gårder var det vanlig at der var en
 duk på et mindre bord i stua. Men bruch av duk
 på matbordet hos den almindelige manne er bare
 til fest og helg selv i ny tid. Fra Elshedal tiden (63-68)
 kom duk mere i bruch hos folk mer for. - Hos
 noen ligger en kulørt duk på spisebordet mellom
 måltidene, eller en liten - ofte brodet duk
 utt på bordet.

22. Fra Elshedal tiden er bruch av volodduk
 blitt forholdsvis vanlig. Men mange hadde enda
 bord med hvitskurt plate eller malt plate.
 Blått bord, selv malte hadde man ofte volodduk
 på - særlig i yngre tid.

23. Hadde man lite mat var det vanlig hos noen
 som personerte den ut til melver - husfæne
 fikk først og etter ham sønnene (voksm). Hadde man
 rikelig delte husmøen også ut, eller enkelte
 forsynte sig efter trang. Det het å dele ut maten.

24. Det var vanlig at husmøen passet på så at
 ingen fikk "mæte" av seier og ost. Brød ble bare

8331

6
delt når man hadde lite ^{del} av, som under nød-
årerne i minnen av friige århundrede og under
de to verdenskriger.

25. Når man prøvde å se det vanlig at man
mer fikk mer enn kvinnene. Det var vanlig ordtak
mange steder at ungdom bringte ikke så mye?

26. Det var vanlig å regne at barna skulle kunne
hjälpe sig selv med bødlet når de begynte på
skolen. Mange blarte det for. Var det visst som var
seriøs sig ble det sagt til dem at det var dårlig at
de som var så store at de gikk på skolen ikke
kunne greie sig selv med matbødlet. - Men fornye
sig selv var det ikke vanlig de fikk for de var blitt
store. Det var moren, gjestegjester eller andre
søske (søsken) som hjalp dem, underbuden og så
faren.

27. Gulebarn som mest hadde begynt å spise
fast mat, var det vanlig å legge maten for.

28. Bødbønnen er en utforholdvis vanlig. I
vert fald folden man hos mange heidene og sin
Jesus navn når man begynder å spise og når
man er ferdig. Det er ett av barna ^(oss eller) som leser
bødbønnen. - I eldre tid var det ofte innferen
som hadde gamle evangeliske (effektive) og
hauziarene) som leste bødbønnen. Nu arbeides
shikkur ^(forbønn) mer og mer, men man kan ikke si at den
er gjelden. - I fremmede nærvar kan man det
ofte være, men den er kristene som ikke kan hevge
til fremmede.

Falden tid var det vanlig hos de evangeliske å
syng til bødlet - ikke hos lutheranerne.

29. Falden tid skulle man ikke snakke meg
med bødlet og samtalen skulle være dumpt.
I yngre tid er det bødlet. Det var vanlig de
eldre som samtalte, barna skulle forholde

sigt kause - hos dem som hadde god skikk.
30. er det vanlig at alle samtaler, men ofte får
koma beskjed om, å hofle i rpe så de vobne
får snakke.

30. Hos noen var det meget som utpassende å le
ved matbordet. Jg har ikke hørt minnshild her.

31. I yngre tid var det ikke meget for god skikk å
snyge ved bordet (Hfr 28)

32. det var vanlig hos noen (de fleste) at man
gikk på bordet når man var ferdig. Men det var
meget som god skikk; og ble strengt overholdt
noen steder, å sette til alle som ferdige.

33. det var vanlig å takke for maten, ofte ved å
ta hufar og hufar i hånden (også av tyvere)
Men er det også vanlig å si takk for mat.

34. Kom en fremmed inn ^{med} man opiste var
det vanlig å si "(vel)prig maten" "(vel)prig
spisen".

35. Ofte hørte det at den fremmede bli hørt
om å sette seg til bords med familien. Var
man nesten ferdig med spisingen når en frem
med kom inn, var det vanlig å sette frem mat
til ham når man var ferdig, hadde ryddet
av bordet.

36. det var vanlig å sette frem mat til en fremmed
om han hadde litt længere vei. Hvis det var med
sig nåtidene når han kom, ventet man ofte
til man selv skulde spise

37. det var vanlig å gi en kofep kaffe til selvede
fremmede (vanlig skikk hos de fleste fremmede)

38. Hfr. 37. På noen gårder stod kjelen på ovnen
hale dagen, særlig når mennene hadde arbeide
hjemme, for at de kunde få sig en kofep kaffe for
køstene (for kisten). Andre derimot hengte bort
kjelen skaks man hadde drukt kaffen.

39. Når siden spiser den fremmede enten alene eller sammen med husfolket i kjøkkenet. Hvis siden ber den fremmede inn i stuen, særlig når det er "storfrønnen". Noe man holder husfaren den fremmede selskapsmed bordet. Noe andre er husfaren, ofte også konserveren inne og holder den fremmede med selskap. De sitter de litt tilbids fra bordet, ofte halvt bortrukt. På noen gårder måtte den fremmede sitte alene i stuen, særlig hvis ikke husfaren eller voksne sønnen var hjemme. I det skulde den fremmede ha selskap og det hørte at fremmede som var i aldt og en ha husfaren selv satte sig tilbord.

40. Som gjest skulde man helst la sig røde, men når begynder det å bli avleggs hos mange. For var det usjodragent ikke å la sig be 2-3 ganger.

H. lif. 39. Noe de fleste skulde gjesten underholdes, men var det en stansperson ble han latt alene. (prest, doktor) Han selv var på gårder hvor man helst sig med mig gjennom "døregätte" (dørsprekken mellom døren og karmen der er hengslet til) for å passe på seg forsyning. Når jeg da var ferdig med maten kom husfaren og andre inn og saustalte.

4869